

ՇԻՄՈՍԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ
Լ. ԲԱԳԻՐ

Գրութիւնք ուղղելու
են առ խմբագիրն լրա-
գրչի՝ Ա. Ս. Սուրենյան
անվարանականները կը
մերժուին: Ծանուցման
տողն Ա. անգամի համար
չըլ. Բ. ինչ 2 Գ. ինչ

ՇՄՈՍԱՆ

1870 ՄԱՅԻՍ 2

Բ. ՏԱՐԻ

Հատոր 20 փարս

Թիւ 143

Ա. Զ. Գ.

Երկայ տարաւորեալ գրեթէ և
գործաւորաց սակաւութիւնն արդէ
է դաժնէ մեզ այսօր կրկին թերթ
խառնարակել. զոր խառնացած էինք
բարեկամ տպարարակութեւն բարե-
հաճին առ ժամանակեայ կերպիւ շա-
բաթի թերթ մը տպարարութեւն
մեր շնորհակալութիւնն կը գրա-
ւեն և թէ զմեզ երախտապարտ կա-
յուցած կըլլան:

Այսօր ամեն Արքայազան Պատ-
րիարք խայրէ Պէպէք Կնաց բարձրա-
նշանով մեծ Սպարապետ ներկայանա-
լու և Անատոլիոյ մէջ գործաւոր գեղ-
ծութիւնները վրայ նորին բարձրութե-
ան ու շարքութիւնն հրաւիրելով ար-
ժանեղած տնօրէնութիւնները խնդ-
րելու համար:

Երէկ երեկոյ Ամեն Արքայազան
Պատրիարք խայրէ Պատրիարքին Մի-
շաքիւղ զնաց և զիշերն հան կեցաւ:

Մեր 141 թուոյն ըսած էինք թէ,
մինչև ցարդ Պայր ոչ երբէք այսչափ
խայտառակուած և հաճկաւորան մէջ
ծաղր ու ծանակ եղած էր, քան Սե-
տայր Հաղբէթի 13րդ թուոյն մէջ:
Պատրիարք աղայնոց մէջ յուզուին
սկսած օրէն ի վեր թէպէտ Հայ լրա-

գիրք պատրաստեան դէմ յարձակու-
մեր կ'ընէին, սակայն գրեթէ վերա-
ցական կը համարուէին անոնք, այն-
պիսի զօրաւոր շարժառիթ մը Հայր,
որ ստիպել զանոնք բոլոր պապական
կղերն ըստ արժանւոյն խայտառակել
իր ամառիչոտ կեցութեան համար,
Հայր ի բնէ մեծահոգի և անխնայ
ըլլալով կ'զգուշանային, որպէս զի
ժողովուրդը չը գայթակղի, բայց Ա-
տայր Հաղբէթ անգրապետական
թերթն ստիպեց վերջապէս մեր լր-
ագրութեան կապը խզելու և Հոռոմայ
կղերն գործած շարեաց մէկ մասն
հրապարակելու: Հետևաբար եթէ
մեր ներկայ գրաւածով Պատրիարք
Թուրքաստանի մէջ յետին աստիճան
պիտի խայտառակի, պատճառը մենք
չենք, այլ Սետայր Հաղբէթ:

Այս թերթը, որ արդարութեան
ձայն ըլլալ կը կարծեցնէ իրեններուն
աւելի Պատրիարք կղերն նազարո-
յութիւնը ծածկելու պատճառն ունի,
և այս նկատումով խնդիր մը կը նետէ
հրապարակին մէջ, կրտէ թէ՝ Ս. Գ.
թամարայ մարդաստան խայտառակ
ու Ստոյ Վատչուր Եկիղոսը ձեռք
չէ՞ն, ձեր կղերն գործած խայտա-
ռակութիւնները չէ՞ք անոնք ամէն
օր և դուր չէ՞ք նաև որ միշտ կը բո-
ղոքէք ասոնց դէմ որ մինչև ձեր վի-
զը տրամաթաթաւ եղած էք. և որ
Հոռոմայ (իւր թուոյն) բահանայա-
պետի դէմ ամբարտաճէն ու լրապար
կը յարձակուի:

Պ. Սէտա, որովհետեւ նախ կղերն
վրայ կը խօսիք, և մանաւանդ որ
դուք մեր կղերն թերութիւնները
կը թուէք. կեցիկ ուրեմն մենք ալ
ձեր կղերն նմանի և արդի վիճակին
ու կեցութեանը վրայօք խօսինք քիչ մը:

Այն Պատրիարք եկեղեցականները
որք կային ու կան և զորս դուք շա-
փալանց կը դուռաւորէք, անոնց հա-
րիւն ինքնուր խէնէ մարդիկներ է-
ին և են, աշխարհի մէջ որչափ որ
ստեղծ ու չը խառնուէ եկեղեցաւոր
թիւները, սրբապետութիւններ, ան-
րեկութիւններ, սպանութիւններ
կոստաղծութիւններ են. են, վեր-
ջապէս ինչ շարիքներ որ կան, ամէնք
ալ իրենց յետին աստիճան կատարե-
լութիւնն ստացած են Պատրիարք և
կեղեցականաց միջոցաւ (միշտ բացա-
ռութիւնները չը մոռնանք) Պատրիարք
եկեղեցականք ամառիչոտ հրէշներ են
և ինչ արիւնարդու ճիւղներ, որոց
զգոնելի արարքն ինքեցորդը անկու-
մադարչում կ'զգայ: Եւ ասոր մասն
Հայ եկեղեցականաց վրայօք խո-
սելիքսիւ ետքի կը թողունք, որպէս զի
աշխարհ կարող ըլլայ այս երկու եկե-
ղեցեաց կղերները միմեանց հետ բազ-
մատել:

Արդ Պատրիարք եկեղեցականաց
համար երբ որ ըսինք զուրեքի հրէշներ
ու ճիւղներեն սուտ խօսած չեղան
երբէք. այլ պակաս. հարկ էր ուրի-
այնպիսի բառ մը գտնել. որով կարող
ըլլայինք անոնց ինչ ինչը յատ մը

բացատրել, այդ պատճառով և կեղծեցա-
կաններն ընդհանրապես այնպիսի
մարդիկ են. որ զիցյալ չէ թէ միայն կը
լիկեն, այլ նաև իրենց շնական կերքն
յաղեցնելէ ետք, զանի կը խղրեն ալ
առանց պայտերէն պատիժ մ'ընդու-
նելու, վասն զի պատերն անոնցմէ ա-
ւելի ամբարշտութիւն կը դործեն:

Միջին դարու ամեններն այն խա-
ւարամած ժամանակներուն մէջ, ու՛մ
չը դիտեր թէ պատական եկեղեցա-
կանք ի՞նչ լրբութեամբ վառուելու
կենցաղ մը կը վարէին իրենց պապե-
րուն հետեւելով, թէ սը մարդիկ ու-
ղեն քայլակցանաց նկարագրելու կար-
գալ, թող կարգան ուրեմն այն դա-
րերու (ինչպէս նաև այս դարուն) պա-
պական կղերաց պատմութիւնները,
մինչին դարու մէջ, այսինքն այն ա-
ռնանկը, յորում պապութիւնը տիե-
զերասասաւ բռնակալութեամբ աշխար-
հի ժողովուրդները կը դուրս ելնէր և
եկեղեցիներու մէջ զիշեր ցերեկ եր-
գասացութիւնները, քարոզները չէին
պակերձ աշա այն ատեններն անդամ
չառ տեղերու բնակչայ հաճելի էր
տեսնել որ վարդապետք արտաբերող
կնիկ կը պահէն. որպէս զի ամուսնա-
ցած կանայք սրգծուելէ ապառ մեան
կղերաց բնակապաններուն մէջ գործա-
րած անկարգութիւնները խելքէ մըտ-
քէ դուրս բաննէր էին: Մինչև իսկ
կային եկեղեցականներ ալ որոնք մահ-
մեաականներ և նման կանանցներ ու-
նէին, իսկ ամորիւն կղերը գիտաւորա-
պէս պաշտօնականները կը յաճախէր,
և գիտաւորներուն մէջ արքայելով սոս-
կային հայհոյանքներ, բիքներ, դուրս
կրտար: հրապարակներուն մէջ կը կա-
րաէր և զոնք կը կրէր: Գիշեր-
ատեն պատերու վրայէն անցնելով տա-
ները կը մտնէր: այդերը կը լրագրանէր
և կիներն անոնցինն և անոնցները
սրգծելէ զինի գլխաւորութիւնը վառնըր
կը խնդրէր:

Սա երեք հարկեր միւսին ժողո-
վարդ ունեցող պատական աթուոյն
հաշակաւոր և ուսումնական եպիսկո-
պոսները միմեկին դարու մէջ հրամանը
բաժնէին որ վարդապետք ազատ ըլ-
լան կիկներ սրահելու և անոնցմէ շը-
նութեամբ վառակներ ունենալու: միայն

թէ իւրաքանչիւր վարդապետ ունե-
ցած ունէն մէկ կնիկան և գաւառիկ բուն
համար տարեկան տուրք մը վճարելու
պարտաւոր էր. . . . եպիսկոպոս մը
մինչև ան յամ հրապարակաւ բաժնէ
թէ տարուան մը մէջ 1000 վարդա-
պետներ աշուէս արածու թիւն մ'ըն-
տանալու համար ներկայացելու էին ի-
րեն: . . .

Ինչպէ՛ք եպիսկոպոսը ամուսնի կէ-
նեցու հետ ապրելէ զատ նաև իբր
աշխարհական տաղետ ուղիքէր կը դու-
մարէին, բաժնալ կը կաւլմէին և իրենց
թիւմալիւ կը գաժ երկիրներու վրայ
յարձակելով զգիտիներն և ամբողջն
հիմնադրաւոր կը կրթանէին, բնակիչ-
ները կը դիւրէին և ձեռքբերէին տնտե-
ցած զեղեցիկացնող անոնցինն ու որս-
տանիներն իրենց վարէնէ կրից հիշ-
տալութեամբ քողեցում տարու կը ծա-
ռայեցնէին: Եր յետոյ Աղեքսանդր
վելցէրը իւր անունով Հաստերիկոս Աղ-
ճիա յապ եղաւ, կոչ մը հետ կե-
նակցելէ զիւր անկէ անցնած Ռադա
վանոցցոս անուն աշխատեց հետ ալ մի-
և նոյն կենցաղը վարել և հինգ զա-
ւակ ունեցաւ անկից, անկից կաշո-
ւով Հռովմայ կարդ իտոյներն իրեն
դրաւելէ և Պապը ընտրուելէ ետք
թագ զրոժ օրն իւր Անտար օրծիտ
անուն վարդապետք և անուակե-
րտաւարք սրգին Բաղրբանի եպիս-
կոպոս ըլլաւ: Անտար աշխատե մը գե-
ղեկութեան յափշտակուելով, որ
նշանուած էր և քիչ օրէն պիտի ա-
մուսնանար, զինուորներով իր պալատը
բերել տուաւ, պղծեց և քիչ մ'առնե
իւր հիշատակող դործածելէ ետք խել-
զելով վզին կոտոր մը կապել ու
մառնիք դետար նետեց. . . . ինչպէս
նաև այդ աջիւնեբիտ երիտաւորդ
և զեղեցիկ նշանածն ալ նոյն զըժ-
րաղքութեան հանդիպեցաւ հետաքու-
ճեա օր. այն Հռեմերիկոս Պորճիա, այ-
սիքն Աղեքսանդր վելցերդ: Պապ
իւր վանոցցոս աշխատե հետ շատ ան-
գամ ներկայ կը դառնէր ձիերու,
ցուլերու, կովերու և ուրիշ կատաղի
կենդանի մերձաւորութեան, որ
յատկապէս կը կատարուէր, որպէս
զի այս սրբապետ Պապն և իր աղջիկը
տեսնելով վարդերն կրքերնին զրդը-

նի
նի թէրտաւ տեսնու հռովմայցի էր-
եղի տաճարայիլը կը լի թէ 1497 թ
Աղեքսանդր վելցերդը Տորիուհի
մ'ալ տնէր, Յուիտ Ալեքս անունով ո-
րու հետ մինչև անգամ կոտորակաւոր
ժողովոյն մէջ անհամեայ կատարներ
ու խաղէր կը կատարէր:
զի թէ թալք եկեղեցիականն իր տրիփ-
ներ կնի և պարկածներ ունին
վանքերը պաշտօնականներ եղած էին
. . . .
Աղեքսանդր վելցերդը
իւր աղջիկն ու կենը Վուկրտիա և իր
սրգին Կեապ, որ խնամ զեղեցիկ և
բնաւորաւ մ'էր, շատ անգամ բոլո-
քովն մեքլաւաթով վառիկանու պալա-
տին սրահներն մէկուեւ մէջ մանկելով
. . . .

Վախոյն վրոհաւ սրգ աղաթիւնն
այս քե՛ս իտային իբրտեւ եղաղ ամբա-
րիշտ պապը շարաչար պատճեց, որ
մը իւր կարօնականներն մին թաւառ-
բելու վարձ ըլլաւ միւսին ինքզինքը
թաւառերը ու ատակցան:
Պապը և մէջ գտնուեցաւ նաև
անանկներ ալ որք գեղատեսիլ պատա-
նիներ ու երիտաւորներ և կայս ագ-
լիկներ ու պատնիք կիներ ժողով-
լով կը մերկայնէին և իրենց գտնուած
պաշտ թիւքն տալով:
Մեծ եղածներն այժմ անհնար է
որ մենք երևակայե՛ք կամ մանաւանդ
միւրտու միտէ՛ք սրբաւորները:
Հարկեր յիտուե տարիէ չափ ժա-
մանակ Հռովմայ Պապերուն բարբն
իւր ուրացող էին, և պատնիկներու
զօրութեամբ ու թուրքանայի բռնա-
ւոր իշխաններուն օգնութեամբ կը
կը գահաւարէին: Պապը յետին ամ-
ոթման ամառը և իսկաւ միտապալա-
բարուց տէր և բոտ ամենայնի ու
պապականաւ ըլլալով, մէկ մէկ հրէշ
լիկն:

Տարեգիր 827 Ի

Կարաինալ Պարոնիոս Հռովմայ տաւ
Նաև
"Ի՞նչ անորք վիճակի մէջ էր այն
" օրերը Հռովմայ եկեղեցին, երբ շատ
" զօրաւոր և անաւակութեան անդի
" ծայրն համադ պառնիկներ կիշխէին
" Հռովմայ և շատ կամայ կը փոփո-
" խէին զպապերն ու թիւմական:

1444 թ. Երեք Փայլ կնչլին միա-
սեղ, Բհնեռիկառն ժբբբ, Գրիգոր
ժբբ և Յովհաննէս Իբբբ, որոց ա-
մէնքն ալ պապաւ թհնէ ինկան Գոթթան
ցալի մէկ ժողովոյն վճռոյն, ու Մար-

ժամանակը, որ իր արագ ընթացքով ամեն բան-կերպարանները, քանդելու և անքերելու զօրութիւնն ունի և որ բնաւ չսղոյթի՝ շրջից մեր ազգային յինաստեղծ հաստատիւնն պարկայնեցող, յրատեց բազուկնիս, քակելու մեր միութեան կապերը և ահա յիսկերկարամտայ կսկծազին խոշտանչանայ՝ դտանք մենք զմեզ բամբակաբույս, հնա՛ր իրեկներէ, թախտու և տառան, չկար մեզ համար ոչ ազգութիւն ոչ ազատութիւն, Հայկիւն կազմուեմեծ ունենալիութեամբ Բէյի գաղանական ճիրամներէն զերծ ըրած գերդաստանի, Հայութեան մարմինը երկ

Ալլան այս վերածանքներէն փրկելու համար բանի մը կը կարօտէր, և ահա ասկէ տառ տարի առաջ ներքին կանոնադիր մը երևան եկաւ, այս կանոնադիրը կաթողիկոսներու, պատրիարքներու, խելոսներու և ասոնց նըմանեաց միահեծան եկեղեցիական կառավարութեան շտաբի և տնօրէն յոյ տալու համար շտաբուն բանին չէր գար, ուստի սմանք յայտ եմունք ալ պարտաւորանալու դէպքաւ իրենց տվարտական կերպով վարուիլ ամեն բանի մէջ: Անո՛ք էր մարտը և ոտկալի և ամեն ոք հակառակ կողմին ելնու թական լորտ թիւը կշռելով կարծէ թէ յաղթութիւնն ալ անորն է, և այնն մտէին կարծիքնոյն իբր թէ ան

փոխաւերու՝ ահա 20—25 թիւերը ապարեզ գալով՝ կարծ տուին թշնամոյն և յաջողեցան ազգին բույնացած սահմանադրութիւնը հաստատելու։ Սահմանադրութիւնը խոստացուած և սպասուած բարիքը չարտարել յստկայն բոլորովին ալ անօգուտ չէր, մանաւանդ որ ազգին թշնամիները մասնաճիւղացուց, որոնք քիչ ատեն առաջ քոյի ներքև ծածկուած էին, բայց ասիէ ազգին հեռաւոր մասերուն վրայ ևս կենդանութեան ցոյց մը տրուեց, որոնք սկսան ի հեռուստ ձեռք տալ իրարու սրտով միանալ և տղայէս կոխել թըշնամեաց վրայ և անոնց ամբարտաւանութեան եղջիւրները խորտակել։...

Մենք դիտաւորութիւն չունինք ազգին անցելոյն և ներկային պատմութիւնն ընելու։ այլ կը բաղձանք յուրանել որ 20—25 թիւերը որչափ անձնուէր դառնուած են իրեն, և որչափ մեծ կարեւորութիւն ունին, անոնք ներկային սիւնները, ապագային հիմքերը, մէկ խօսքով՝ ազգին էութեան և կենդանութեան յոյսն ու արաւէնն ըլլալով մեղք որ, մինչև ցարդ անոնց արժեքն ու զօրութիւնն ճանչցուած չէ։

Անշուշտ ընթերցողները շատ աղէկ կը մտնեն մեր ինչ ըսել ուզելը, երբ 20—25 թիւերը յառաջ կը մղենք։ մեր միտքը թիւերու հետ խաղալ չէ՝ այլ անունով լան հասկցնել։ Բանի բանի անգամներ Միաժանի նախորդ թիւերով 20 և 25 տարեկան երիտասարդաց ընտրողութեան և ընտրելութեան ներամաճը, այլ և այլ ընտիր տեսութիւններ հրատարակուեցան, բայց մինչև ցարդ որ և է նպատաւոր ճայն մ'առնուած չըլլալով, այս անգամ մենք ալ ստիպուեցանք քիչ մը լան գրել, հանդերձ կարեւոր առաջարկութեամբ մը, որով յուսալի է որ 20—25 տարեկան երիտասարդաց իրաւունքը յարդուի։

Յայտնի է որ ազգը փոխադարձ արարողաց-ակցութեան ճանցած և ըստ այնմ Սահմանադրութիւնն ընդունած է, ուրեմն պարտաւոր է համառարմօրէն նոյն ակգրութիւն հետեիլ և 20—25 տարեկան երիտասարդաց ընտրողութեան և ընտրելութեան իրաւունքը ճանչելով յարդ ելլել գործադրել զայն Սահմանա-

դրութիւնը իր տրամադրէ որ 25 տարեկան ընտրող երիտասարդները միայն ընտրող ըլլան առանց ընտրելութեան և 20 տարեկան երիտասարդներն ալ բոլորովին կը զրկէ միայնդամայն և երկուքէն։ ինչ անիրաւութիւն, քանակնայ երիտասարդ մը, որ ըստ ամենայն օրինաց կատարեալ կը ճանչցուի, որ ազգին ամեն վշտերուն և նեղութեանց մասնակից և ի հարկին պատպան է, որ ազգային ամեն կերպ նպաստ և օգնութիւն չի զանար, և որ զրկուած է լոկ քուէարկութեան միջնաւունքէն անգամ, ինչպէս 25 տարեկան ընտրելութեան իրաւունքէն։ Մենք այս անիրաւութեան դէմ չպիտի լքուենք, մինչև որ գործադրութիւնը տեսնենք, այս զրկումը երիտասարդութեան արժանիքը կը վիրաւորէ, որուն չենք կարէր որ երիտասարդութիւնը յանձնառու ըլլայ, ուստի կ'առաջարկենք որ, այն ամեն երիտասարդները որոնք 20—25 տարեկան լեցուցած են մինչև որ ազգն իրենց ընտրողութեան և ընտրելութեան իրաւունքը ճանչնայ և չը գործադրէ՝ իրենք ալ ամեն տեսակ ազգային տուրքերէ և նպաստներէ հեռու կենան, և աշխատին իրենց յարգն ու արեանիքը ճանցնելու։ 20 ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆՏՐՈՂ ԵՒ 25 ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆՏՐՈՂ, ԱՅՍ ԵՒ ՄԵՐ ԵՒ ՇՕՏՐՈՒՆ ՊԱՆՁԱՌԱՐԸ։

Ազատ կաթիլիկ ազգայնաց կողմէն եզոյ Պաշտօնական Յանդ Գերապոյժառ երէկ Հռոմէն մայրաքաղաքս հասնելով Ս. Յ. Ոսկերերան եկեղեցին օթեւանեցաւ։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԳ

Իրենց գործերու զաւակները։

ՀԵՂԻՆԱԿ

Յեկարէթ շալւը ունեն համբաւաւոր հեղինակին այս հոմաոտ բայց ընտիր և իմաստասիրական երկն որ կատարեալ մարդկութիւնը կը ներկայէ, և անոր ձեռք կատարուած հրաշալիքները կատարագոր, մասերս մե-

յարդ Գեորդ պուպի Լիկնտիի յաջողակ գրչովն հայերէնի թարգմանուցաւ և կը ծախուի հետեւեալ տեղերը և։ Պօլիս. բոլոր հոյ պրակաճառաց ցրււշաց քով նա և մասնաւորապէս լրարարչս գրասենեակը, նա և Իզմիր Պ. Հ. Շահվէքիւանի գրատունն Պարքէրի Ֆերսանէն թիւ 34 պուպի Լիկնտիի գրասենեակը։

ՀԵՂԻՆԵ

կամ

ԳԱՂՏՆԻՔ ՄԸ Ի Կ. ՊՕԼԻՍ

Տէր և Հրատարակիչ

Մ. Յ. 20ԱԳԵԱՆ

Հասցը Բ. զին մէկ մէհտ

ՄԵԺ. ՏԵՐ

Չեք անձնուէր թերթին միջոցաւ հաճեցէք միջնորդակալութիւն մատուցանել Հեղինի բաժանորդաց, որոնք չընյելով իր թերթութիւններուն նիւթպէս և բարոյապէս քաջալերեցին զի նիւթապէս որ ծախքս հանեցի, բարյապէս որ Տարաբաղդ Վանուհի անդ հեղինակութիւն մ'ալ սկսելու համար ձախութիւն առի, որն որ քիչ ժամանակէն կ'սկսիմ հրատարակել։

Անձեալն յԱրքայէ * * * անուն ընտիր վրպասանութեան թարգմանութիւնը թերթ առ թերթ կ'հրատարակուի ամիսն երեք անգամ մեծադիր և 60, երեսէ բաղկացեալ Խորքանշիւթ թերթին գինն է 50 փարախկ հատոր առ հատոր բաժանորդ գրողներուն համար, մէն մի թերթ 40 փարախկ հաշով, հատորը 15 դուրուշ կանխիկ վճարելի։ Բաժանորդագրութեան տեղին մի միայն Կ. պօլիս Զինեիլի բան թիւ 1 սենեակը։ Կգտնուի ամեն Հայ գրախանան և ցրուիչաց ոմանց քով։

ԿՐԻՍՏԻՆ	ՏԵՐԵՆ
ԱԻՏԻՍ ՍՐԸԱԿ	ԳՐԻԳՈՐ ԵՒ
ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ	ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ
ՏԵՐԵՆ ԳԱՏԱՍԻԱՆԱՏԱՐ	
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻՆԱՆԱՆ	
ՏՊԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՐԱՆ	ՍՊԱՏՐՈՒԹԻՒՆ
ԵՆՈՒ ՍՈՒՐԵԱՆ ԵՒ	